

Форум Громадянського Суспільства України

Рекомендації щодо реінтеграції окупованих територій

4-8 червня 2023 року в Палаці Леопольдскрон (м.Зальцбург, Австрія) організацією Зальцбург Глобал Семінар була проведена чергова зустріч в рамках [Форуму Громадянського Суспільства України](#).

Під час цієї зустрічі було сформовано декілька робочих груп, які в результаті триденних обговорень визначили пріоритети для країни та запропонували набір рекомендацій для різних стейкхолдерів щодо впровадження певних дій та політик з питань підтримки прав, повернення та реінтеграції переміщених осіб і біженців. Члени робочих груп обговорили як невідкладні гуманітарні потреби, так і довгострокові перспективи, включаючи остаточну відбудову та соціальну інтеграцію звільнених територій, що є однією з важливих складових загальноукраїнського процесу відновлення національної ідентичності.

Громадянське суспільство відіграє вирішальну роль у підтримці держави та її громадян не лише під час війни, але й в процесі фізичної та політичної відбудови країни після завершення воєнних дій. У контексті України в цілому, маючи 5,9 млн громадян зі статусом внутрішньо переміщеної особи, та ще 8 млн громадян, які були змушені виїхати за межі України, громадянське суспільство відіграватиме значну роль у підтримці переміщених осіб та біженців, а також в процесі реінтеграції та відбудові деокупованих територій. У довгостроковій перспективі громадянське суспільство також має відігравати вирішальну роль у будь-яких зусиллях спрямованих на встановлення миру та досягнення примирення, включно з розробкою проекту післявоєнного та загальноукраїнського національного діалогу.

З огляду на велику кількість внутрішньо та зовнішньо переміщених осіб та перебування економіки країни під час війни у шоковому стані, важливо підтримувати лідерів громадянського суспільства та забезпечувати їм умови плідної співпраці з іншими стейкхолдерами – представниками сектору розвитку, міжнародного донорського, політичного та приватного секторів. Об'єднаний та стійкий громадський сектор створить в Україні можливості для діалогу на різних рівнях суспільства та формування спільного бачення післявоєнної відбудови та національного діалогу, включаючи різні соціальні та історичні наративи, які допомагають відтворити інклюзивну ідентичність України.

Проте, аналізуючи усі міжнародні та національні конференції, присвячені українській тематиці, можна спостерігати одну й ту саму тенденцію: учасникам, які представляють інтереси громадянського суспільства, надається слово тільки на паралельних заходах, що проводяться в рамках таких конференцій, або ж вони виступають в ролі слухачів, тоді як спікерами є тільки представники урядів, країн-донорів та міжнародних організацій.

Форум Громадянського суспільства України в свою чергу має на меті забезпечити українцям можливість самим рухатися вперед та переконатися в тому, що голос українського громадянського суспільства, а особливо жінок, буде почуто у всіх обговореннях та дискусіях про майбутнє України.

РОБОЧА ГРУПА З ПИТАНЬ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Члени робоча групи обговорили поточні та довгострокові потреби населення окупованих територій України та розробили рекомендації щодо найефективніших рішень для підтримки реінтеграції цих територій, які все більше повертаються під контроль Українського уряду. Робоча група складалася переважно з лідерів організацій громадянського суспільства України, деякі з яких мають спеціальну експертизу та досвід роботи на (або тісні особисті зв'язки) різних окупованих територіях. Участь міжнародних експертів, що мають попередній досвід у вирішенні проблем реінтеграції в контексті іноземної окупації, також бенефітувала роботі Групи.

На початку обговорень Робочою групою було встановлено низку конкретних проблем, з якими стикається населення окупованих територій, приймаючи до уваги, що в українському контексті термін «окуповані території» стосується територій, населення яких впродовж останнього десятиліття отримувало різний досвід. Члени групи одногосно погодились, що характер проблем та шляхи вирішення цих проблем для таких територій як Крим (окупований Росією у 2014 році, але території якого не зазнали відкритого військового нападу), буде відрізнятися від характеру тих проблем, з якими у той самий час стикаються території східної України (Донецьк, Луганськ тощо), переживаючи досвід гібридної війни та фактичної окупації. Проте потреби територій, що були окуповані під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, відрізнятимуться від потреб попередньо зазначених територій.

Після визначення ключових проблем, з якими стикаються окуповані території, Робоча група перейшла до встановлення двох широких наскрізних цілей, які виражають загальні якості, що повинні відображатись в усіх спробах та зусиллях, спрямованих на деокупацію. Група визнала, що перш ніж переходити до розробки конкретних рекомендацій для акторів (діючих осіб, структурних елементів) різних секторів (громадський сектор, урядовий сектор, бізнес сектор, міжнародні партнери) необхідно визначити низку нагальних потреб, які є особливо актуальними для окупованих територій. Робоча група не надала рекомендацій по всім основним проблемам окупованих територій, оскільки деякі з них вимагають наявності в членів Групи спеціальної технічної або предметної експертизи, яка виходить за межі компетенції членів Групи. Рекомендації запропоновані цим документом стосуються радше дій, які можуть мати позитивний вплив на проблемні сфери, або ж тем, у яких члени Групи володіють певними знаннями та досвідом.

СПЕЦИФІЧНІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ:

Робоча група визначила 5 проблемних питань, які є специфічними або унікальними для окупованих територій:

- Правосуддя перехідного та постокупаційного періоду.
- Майнові права та реституція.
- Доля нелегальних резидентів (як приклад російське населення осіло в Криму з 2014 року).
- Політичний статус Криму.
- Кластер питань з ідентичності, мови та приналежності.

Крім того, необхідно визнати наявність трьох проблемних питань, які хоч і стосуються всіх територій післявоєнної України, мають особливу актуальність та потребують особливої уваги на окупованих територіях:

- Економічний розвиток.
- Політична участь та вибори.
- Медіа та інформація.

ШИРОКІ ЯКІСНІ ЦІЛІ ДЕОКУПАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ:

Хоча врешті-решт буде необхідно визначити специфічні та конкретні цілі, пов'язані із вирішенням проблемних питань, зазначених вище, наразі Робоча група визначила дві широкі якісні цілі, які повинні вплинути на всі деокупаційні політики та практики:

- Формування в населення окупованих територій відчуття довіри, впевненості та переконаності в тому, що політики та закони, спрямовані на вирішення проблемних питань, впроваджуються послідовно, передбачувано та із відповідністю до стандартів прозорості та підзвітності.
- Прищеплення та культивування в свідомості населення окупованих територій ідеї, що воно є частиною колективних та інклюзивних зусиль усіх українців, спрямованих на реінтеграцію та відбудову нації на основі демократії, процвітання та нового бачення положення України в регіоні та в світі.

НАГАЛЬНІ ПОТРЕБИ.

Група визначила п'ять нагальних питань, які потребують термінових дій:

- Гарантувати фізична безпеку та захищеність: посилити захист населення під окупацією від шкоди та небезпеки, включаючи надання практичних рекомендацій щодо самозахисту та інформування про найкращі практики з комунікаційної та інформаційної безпеки.
- Забезпечити ширший доступ до надання гуманітарної допомоги особливо для тих міжнародних організацій, які вже мають унікальний доступ до окупованих територій.
- Підвищити рівень обізнаності та надання доступу до інформації та даних щодо обставин та умов, у яких перебуває населення окупованих територій, з метою коректного формування та інформування планування процесу деокупації.
- Розпочати проактивну національну дискусію щодо проблематики процесу реінтеграції, з метою надання українцям можливості швидше розпочати дослідження складних та болючих питань віктимності та відповідальності.
- Розробити нові механізми евакуації: створити більше маршрутів та можливостей для тих, хто бажає добровільно отримати доступ до місць притулку та захисту за межами окупованих територій.

Рекомендації

Робоча група пропонує наступні рекомендації щодо вирішення проблемних питань ат нагальних потреб, а також досягнення якісних цілей, які були зазначені вище:

Для Громадянського Суспільства

- Розпочати національний діалог з метою досягнення консенсусу в усьому суспільстві щодо головних принципів і «червоних ліній» процесів деокупації та реінтеграції.
- Підготуватись до створення механізмів моніторингу та контролю під час впровадження деокупаційного врядування, виконання політичних рішень та здійснення правосуддя, а також збору даних та доказів воєнних злочинів та звірств.
- Створити коаліцію або розробити платформу для організацій громадянського суспільства (ОГС), які працюють над різними аспектами деокупації, як ресурсу для обміну досвідом, координації та об'єднання зусиль спрямованих на подолання конфліктів, а також з метою агрегувати голоси ОГС, які працюють над проблемами, що є характерними для окупованих територій.
- Оцінити та задокументувати політичні очікування та прагнення різних суспільних груп на окупованих територіях України, приділяючи особливу увагу перспективам маргіналізованих та менш зрозумілих верств населення (наприклад, корінного населення).

Для органів державної і місцевої влади:

- Негайно підготуватись до підвищення рівня експертності органів деокупаційної адміністрації, а також тих, хто залучений до ключових видів професійної діяльності (наприклад, органи освіти, органи охорони здоров'я, правоохоронні органи).
- Залучити дипломатичні кола до вирішення питань релокації депортованих дітей або населення з окупованих територій до безпечної нейтральної країни. Створити нові механізми евакуації для інших груп населення.
- Забезпечити реалізацію права населення деокупованих територій подавати заяви про пошкоджене майно через платформу Дія.
- Підготувати правову базу на місцевому рівні на період після окупації щодо питань майнових прав, правосуддя перехідного періоду, політичної участі та нелегальних резидентів.
- Створити та активно проводити інформаційну кампанію українською та російською мовами (та іншими релевантними мовами), яка б відкрито запрошувала та залучала населення окупованих територій до спільної розбудови нової України.
- Налагодити дієве соціальне партнерство з громадянським суспільством та бізнес сектором з метою включення в усі процеси післявоєнної національної реінтеграції принципів врегулювання суперечок, медіації конфліктів та досвіду стійкого миробудівництва.
- Сприяти децентралізації процесу прийняття рішень, тільки-но це буде на часі, з метою посилення голосу, зацікавленості та структури власності місцевого самоврядування.
- Розпочати перемовини з міжнародними організаціями та відповідними партнерами стосовно розробки та прийняття рішень щодо нелегальних резидентів, які наразі проживають у Криму та на інших окупованих територіях.
- Розробити стратегію реінтеграції, яка включає проактивний та підзвітний механізм публічних консультацій, з метою відображення нагальних та довгострокових потреб різних груп населення на різних та по-різному окупованих територіях.

Для приватного та бізнес сектору.

- Запровадити ініціативи корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) з метою реагування на запити та потреби населення окупованих територій, включаючи впровадження менторських програм для малих та середніх підприємств (МСП), а також розробку проектів спрямованих на вирішення як короткострокових проблем екологічного відновлення окупованих територій, так і довгострокової сталості.
- За допомоги бізнес асоціацій та торгових палат запровадити та приймати участь у заходах, які сприятимуть зростанню обізнаності населення щодо наявних бізнес-моделей та можливостей характерних для окупованих територій.

Для міжнародної спільноти

- Донести до українських партнерів свої очікування, що механізми забезпечення інтеграції принципів інклюзивного діалогу повинні стати частиною усіх аспектів післявоєнної реконструкції та реінтеграції.
- Стати гарантами того, що на міжнародних самітах, присвячених післявоєнній відбудові України, крім звичайного фокусу на відбудові інфраструктури та економічному розвитку, приділятиметься увага особливим та різноманітним потребам різних окупованих територій, виділяючи унікальні проблемні питання суспільної реінтеграції та єдності, які існують на цих територіях.